

Din väg till examen

Det fristående examenssystemet

Din väg till examen - det fristående examenssystemet

har utarbetats under 2011 vid Yrkesakademien i Österbotten inom projektet Idéverkstaden.

Idéverkstaden är ett samarbetsprojekt som involverat partnerläroanstalterna Axxell, Optima, Practicum och Yrkesakademien i Österbotten (YA!).

YA! har varit projektägare och koordinerat projektet med syfte att utreda hur man vid de olika utbildningsanordnarna tar fram material för den yrkesinriktade tilläggsutbildningen.

Vidare har vi med projektet velat se vilka möjligheterna är i att använda sociala medier för att öppna upp en informationskanal utbildare emellan i Svenskfinland.

I samarbete med Practicum, har vi också utvecklat portalen www.substans.fi dit utbildare kan samla material och information som skapas för olika utbildningar.

Portalen och kommunikationskanalerna via sociala medier skall också kunna användas för spridning av material som underlättar examenskommissionernas arbete, hantering av examensprocesserna och den personliga tillämpningen.

UTBILDNINGSTYRELSEN

Källor:

Handbok om fristående examina för examensarrangörer och examenskommissioner. Guider och handböcker 2011:4. Utbildningsstyrelsen

Examensgrunder för fristående examina. Utbildningsstyrelsen

Personlig tillämpning i samband med fristående examina - verktyg för aktörerna inom processen för fristående examina, AiHe-projektet. Utbildningsstyrelsen 2008.

Arvioinnin opas. Ammatillinen peruskoulutus. Näyttötutkinnot. Oppaat ja käsikirjat 2012:9.

www.oph.fi/utbildning_och_examina/yrkesutbildning/fristaende_examina

www.oph.fi/utvardering_och_statistik/utvardering/aipal

www.osaan.fi/sv

www.opintoluotsi.fi/sv-FI/

www.koulutusrahasto.fi/?2

www.oph.fi/english/mobility/europass/europass_certificate_supplement

www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/nayttotutkintojen_jarjestaminen/ammattikirja

Din väg till examen

Du som vill skaffa ett nytt yrke eller höja kompetensen inom ditt nuvarande yrke har genom att avlägga en fristående examen en unik chans till kompetensutveckling.

Du kanske inte är van vid personligt anpassade vägar eller stigar för att få ett betyg över ditt kunnande. Därför är det viktigt att du känner till hur dagens vuxenutbildning fungerar och vilka förväntningar som du kan ställa på oss som jobbar med utbildning och vilka förväntningar vi ställer på dig.

I detta häfte får du en översikt över hela vägen från start till examen.

Beskrivningen av hur du får (avlägger) en examen är indelad i tre olika delområden som vi kallar

- a) **Ansökan till fristående examen och till utbildning som förbereder för fristående examen** - **ansökningsskedet** - där vi i handledningen kartlägger och planerar din väg till examen
- b) **Avläggande av examen** - **examensprocessen** - där du får handledning hur du ska planera och genomföra dina examenstillfällen
- c) **Förvärvande av behövlig yrkesskicklighet** - **lärprocessen** - där du lär dig sådant som du enligt kartläggningen ännu inte kan. Detta skede kallas också för examensförberedande utbildning och den förverkligas enligt det sätt och den plan som du har gjort tillsammans med handledare i ansökningsskedet.

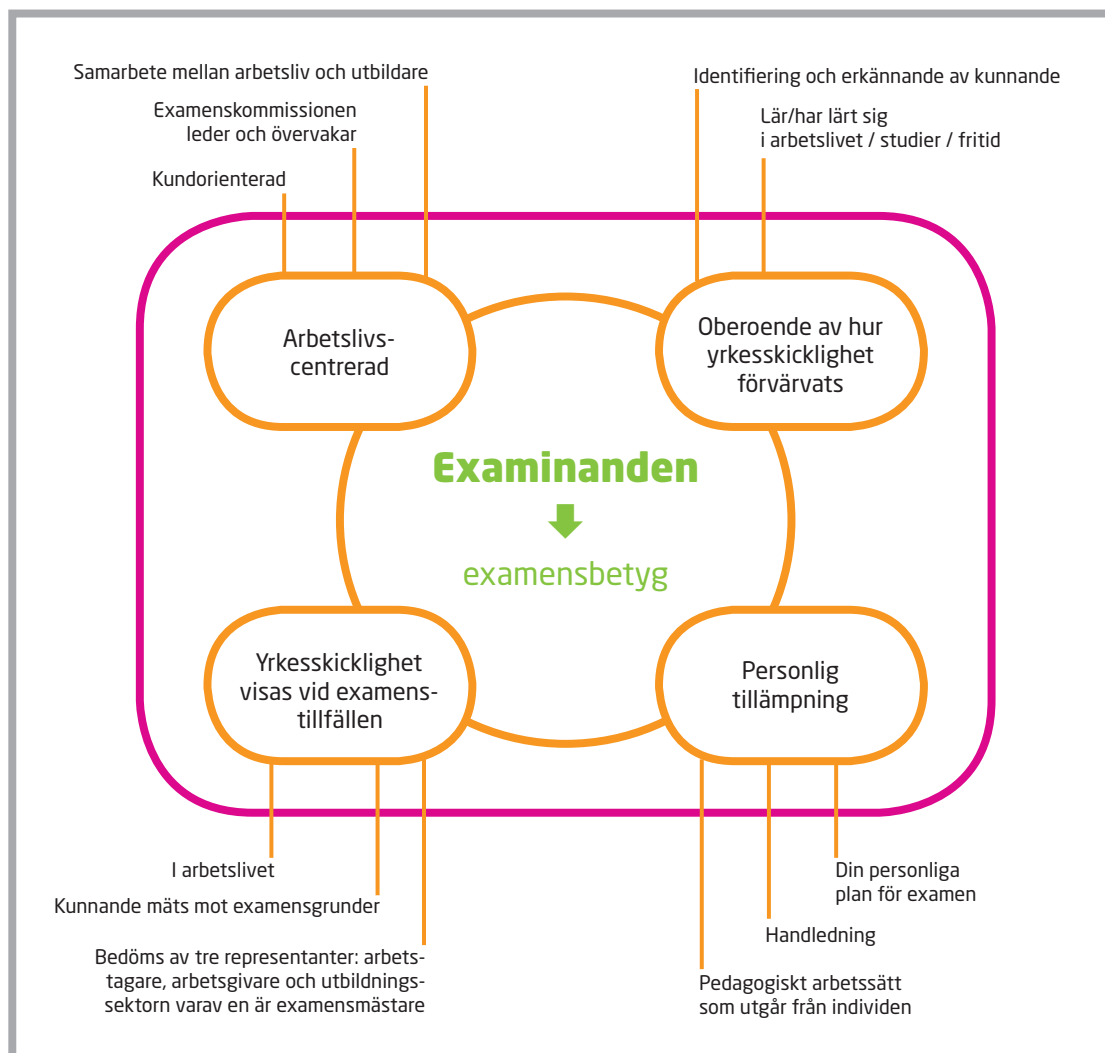
Låt din resa börja!

Vad är en fristående examen?

För dig som är vuxen finns en examensform som heter *fristående examen* och har följande 4 kännetecken:

1. Den förverkligas genom ett nära samarbete mellan arbetsgivare, arbetstagare och lärare i alla skeden; när examen *planeras, ordnas* och *bedöms*. Parterna samarbetar också när de nationella examensgrunderna görs.
2. Examen är *oberoende av hur yrkesskickligheten har förvärvats* – i praktiken betyder detta att det inte är någon skillnad var, när och hur du har fått din yrkesskicklighet – det viktiga är att du har det kunnande som examensgrunderna kräver och kan visa det.
3. En examensdel eller examen avläggs genom att du *visar din yrkesskicklighet vid examenstillfällena*.
4. Personlig tillämpning betyder att du får *handledning, rådgivning* och annat stöd utgående från din egen situation när du ska avlägga examen och delta i examensförberedande utbildning.

Den person som avlägger en fristående examen kallas för *examinand*. Den arrangör som har rätt att ordna fristående examen, dvs har ett ikraftvarande avtal med en examenskommission om att ordna en viss examen, kallas för *examensarrangör*.

Det fristående examenssystemets centrala principer

Bilden är utvecklad av Gun-Lis Landgårds och Christel Holmlund-Norrén vid YA!

Vad är nyckelkompetenser för livslångt lärande?

En viktig del av yrkesskickligheten är de så kallade nyckelkompetenserna för livslångt lärande. Nyckelkompetenserna ska ge beredskap för kontinuerligt lärande och nya situationer i ett föränderligt arbetsliv. De höjer yrkesskickligheten och förbättrar medborgarfärdigheter, vilket behövs inom alla branscher.

Nyckelkompetenserna för livslångt lärande är

1. livslångt lärande och problemlösning
2. interaktion och samarbete
3. yrkesetik
4. hälsa, säkerhet och arbetsförmåga
5. initiativförmåga och företagsamhet
6. hållbar utveckling
7. estetik
8. informations- och mediekunskap
9. matematik och naturvetenskaper
10. teknologi och informationsteknik
11. aktivt medborgarskap och olika kulturer

De nyckelkompetenser som är föremål för bedömningen och bedöms särskilt är lärande och problemlösning, interaktion och samarbete, yrkesetik samt hälsa, säkerhet och funktionsförmåga.

Vad betyder nivåerna i grundexamen, yrkesexamen och specialyrkesexamen?

Observera kraven på yrkesskicklighet för de olika nivåerna – var finns du?

Grundexamen är till sin natur bred och omfattar olika kompetensområden som du kan välja mellan. Definitionen av en grundexamen är följande: I en yrkesinriktad grundexamen påvisas kunskaper och färdigheter som förutsätts för att uppnå yrkesskicklighet. Den nominella omfattningen är 120 studieveckor. Yrkesinriktade grundexamina kan också avläggas som grundläggande yrkesutbildning (som är riktad till unga).

I en **yrkesexamen** påvisas yrkesskicklighet som förutsätts av en yrkesman eller -kvinna inom området. Kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna är fastställda på en sådan nivå att en person som har grundutbildning inom området eller motsvarande kunskaper och färdigheter samt ytterligare kompletterande och fördjupade studier och ungefär tre års arbetserfarenhet sannolikt kan avlägga ifrågakvarande yrkesexamen.

I en **specialyrkesexamen** påvisas behärskande av dem mest krävande arbetsuppgifterna inom området. Kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna är fastställda på en sådan nivå att en person som har grundutbildning inom området eller motsvarande kunskaper och färdigheter samt ytterligare kompletterande och fördjup-

ade studier och ungefär fem års arbetserfarenhet sannolikt kan avlägga ifrågakvarande yrkesexamen.

Beskrivningarna visar vilka förutsättningar som behöver finnas för att du sannolikt ska klara av examen. T.ex. du som söker till en yrkesexamen eller utbildning som förbereder för den, behöver nödvändigtvis inte ha tre års arbetserfarenhet (eller fem år för en specialyrkesexamen) och/eller ha avlagt yrkesinriktad grundexamen. Omfattningen för yrkes- eller specialyrkesexamina anges inte i studieveckor i examensgrunderna.

Vilken är behörigheten för fortsatta studier?

Högskolestudier: En yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen eller specialyrkesexamen som avlagts som fristående examen ger behörighet för studier som leder till högskoleexamen.

Yrkeshögskolestudier: En yrkesinriktad grundexamen (med nominell omfattning 120 sv) eller motsvarande tidigare examen som har avlagts som fristående examen ger beroende på sin omfattning allmän behörighet för yrkeshögskolestudier.

En yrkesinriktad grundexamen vars nominella omfattning är mindre än 120 sv ger behörighet för yrkeshögskolestudier inom motsvarande område. Man kan utvidga behörigheten till allmän behörighet för yrkeshögskolestudier genom att ytterligare slutföra sådana allmänbildande eller yrkesinriktade tilläggsstudier som förlänger studierna efter den grundläggande utbildningen till tre år, eller genom att skaffa sig minst tre års arbetserfarenhet efter avlagd examen inom motsvarande område.

Ovannämnda behörighet för fortsatta studier inom motsvarande område skaffas, beroende på inom vilket område fristående examen avlagts, inom följande utbildningsområden: det humanistiska och pedagogiska området, kultur, det naturvetenskapliga området, teknik och kommunikation, naturbruk och miljöområdet, social-, hälso- och idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen.

En yrkes- och specialyrkesexamen ger allmän behörighet för yrkeshögskolestudier.

Hur kan du ge respons till oss?

Under den tid som du avlägger examen får du ge respons på hur handledningen fungerar, vad du anser om det som du lär dig och hur examenstillfällena förlöper. Utvärderingarna har olika namn beroende på din utbildningsform: Aipal, Opal, läroavtalsutvärdering mm. Du som ska göra en Aipal-utvärdering gör den åtminstone två gånger: 2-3 månader efter att du har antagits till examen (efter ansökningsskedet) och efter att du har avlagt några examenstillfällen. Din handledare ger mera information om utvärderingarna.

Ansökan till fristående examen och till utbildning som förbereder för fristående examen

Ansökningsskedet

Introduktion

Förnya eller upprätthålla yrkesskickligheten eller skaffa kompetens för ett helt nytt yrke?

Du som söker till en fristående examen kanske inte är van vid personligt anpassade stigar för att nå en examen eller sättet att avlägga en examen – vi stöter fortfarande på tankesättet att ”som studerande sätter jag mig ner i skolan på kurs och tar emot vad lärarna och skolan ger”. Så är det inte längre - speciellt inte i en fristående examen. Därför är det viktigt att du känner till hur dagens vuxenutbildning fungerar och vilka förväntningar som du kan ställa på oss som jobbar med utbildning och vilka förväntningar vi ställer på dig.

Här beskriver vi för dig hur dagens examensinriktade vuxenutbildning är uppbyggd och fungerar. Vi utreder med dig hur mycket handledning och stöd du behöver för att avlägga examen. Allt det som vi kommer överens om dokumenterar vi i *din personliga plan*. Dokumentet kan ha olika namn beroende på utbildningsarrangör, t.ex. personlig examensplan eller dokument för personlig tillämpning. Dokumentet innehåller alltid den planering som du och handledare gör och planen ska vara personligt tillämpad just för dig!

I den personliga planen identifierar och kartlägger du ditt kunnande, väljer examen och utreder behov av handledning och stöd. Tillsammans med handledaren skisserar du upp en plan för hur du ska avlägga examen (preliminär) - när, var och hur.

Om det vid identifieringen och kartläggningen av kunnandet kommer fram att du saknar kunnande som behövs vid avläggande av examen gör du och handledaren en plan för förvärvande av behövlig yrkesskicklighet. Den kallas vardagligt personlig studieplan. I personliga studieplanen fastställs vilka studiemiljöer, -former och -metoder du ska använda dig av när du bygger på ditt kunnande inför examenstillfällena.

Den personliga planen (eller dokumentet som beskriver den personliga tillämpningen) och eventuella förändringar ska dateras och undertecknas av dig och handledaren. I inledningen när vi träffas för handledning diskuterar vi dina utbildningsbehov och önskemål. Behöver du ett nytt yrke eller behöver du uppdatera din yrkeskompetens inom ett bestämt område? För att kunna avlägga en fristående examen behöver du en arbetsplats där du kan visa ditt kunnande. Arbetsplatsen kan vara din egen arbetsplats eller en plats för inläring i arbete.

Vi ger dig råd och handledning under hela vägen till din examen. Vid behov ger vi också andra stödformer och tjänster som vi tillsammans har kommit överens om i din personliga plan. Vi kommer överens om vilka samarbetsparter som ska delta i rådgivningen och handledningen så att du når ditt mål.

Även inom läroavtalsutbildningen görs en motsvarande personlig plan. För den inläring som inte låter sig göras på arbetsplatsen görs ett personligt studieprogram som bifogas läroavtalet.

För studerande med speciella svårigheter görs en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas.

Den senaste versionen av den personliga examensplanen ska finnas i utbildningsanordnarens administrationssystem som bevis på att utbildningsanordnaren på ett kundorienterat sätt erbjuder handledning, rådgivning och annat stöd till personer som avlägger fristående examen eller deltar i examensförberedande utbildning.

Välj rätt examen

Examensgrunderna beskriver examen

När du blir intresserad av en examen ska du med handledaren utreda om den examen är lämplig för dig eller om det finns någon annan examen inom branschen som passar din situation ännu bättre. När du ska välja en lämplig examen är det bra att också diskutera med personalen på din arbetsplats, Arbetskraftsbyrån, Läroavtalsbyrån eller läroanstalten. Om vi i handledningen kommer fram till att den examen som du är intresserad av inte passar dig visar vi dig vidare till en annan examen eller ett annat utbildningsområde.

Vad är examensgrunder?

För varje examen finns nationella examensgrunder. Examensgrunderna visar hur en examen byggs upp, dvs vilka delar som är obligatoriska och vilka som är valbara. I examensgrunderna är kraven på yrkesskicklighet och kriterierna för bedömningen beskrivna. Dessutom finns också sätten att påvisa yrkesskickligheten vid examensstillfällena beskrivet.

En examensdel utgör en mindre del av yrket och går att skilja från den naturliga arbetsprocessen till en självständig helhet som kan bedömas. En examensdel omfattar också allmänna kunskaper som behövs i arbetslivet, exempelvis sociala färdigheter och nyckelkompetenser för livslångt lärande.

En examensdel är uppbyggd på följande sätt:

- *Kraven på yrkesskicklighet* fokuserar på de centrala funktionerna och verksamhetsprocesserna inom yrket samt på yrkespraxis inom den aktuella branschen.
- *Målen för bedömningen* anger de kunskapsområden som bedömarna fäster särskild vikt vid.
- *Kriterierna för bedömningen* kommer från kraven på yrkesskicklighet. I yrkesinriktade grundexamina anger kriterierna vitsordsnivån (som är 1-3) och i yrkes- och specialyrkesexamina nivån på en godkänd examensprestation.
- *Sätten att påvisa yrkesskickligheten* ger exempel på hur du kan visa vad du kan vid examensstillfällena

Examensgrunderna är en föreskrift från Utbildningsstyrelsen och man kan inte avvika från dem.

Alla examensgrunder finns på Utbildningsstyrelsens webbsida under yrkesutbildning. Se närmare innehåll i examensgrunderna för din examen www.osaan.fi/sv

Hur går vuxenutbildning till?

Utbildningsform, studiesätt och studiefinansiering

Din examen kan förverkligas enligt *olika utbildningsformer*. Dessa är frivillig utbildning, läroavtalsutbildning, Arbetskraftsutbildning eller personalutbildning. Vi berättar för dig vilka *olika studiesätt* vi kan erbjuda och tillsammans utreder vi vilket sätt som passar din livssituation och dina studiefärdigheter bäst. Inläringen kan ske hos en utbildningsanordnare, genom inläring i arbete under ledning av en arbetsplatshandledare eller genom en kombination av dessa.

Största delen av examensförberedande utbildning förverkligas i form av flerformsstudier vilket innebär att utbildningsdagar och självstudier förenas. Din inläring sker dag- eller kvällstid, i arbetet eller så kan du inhämta nytt kunnande i andra lärmiljöer, t.ex. hos en utbildningsanordnare. Som hjälpmedel används ofta en lärmiljö på nätet. Det är bra att du funderar på frågor om hur du lär dig och vilka personliga resurser du har för att lära dig ett nytt yrke eller fördjupa din nuvarande kompetens inom yrket.

Dina studier kan finansieras på flera olika sätt och handledaren ber dig oftast att vända dig till personer som direkt jobbar med vuxenstudiestödsfrågor inom den utbildningsform du har. Hur studierna finansieras är beroende av vilken studieform som du har. I praktiken betyder det att frivillig utbildning, läroavtalsutbildning, Arbetskraftsutbildning och personalutbildning ger olika stöd för studierna.

På adressen www.opintoluotsi.fi/sv-FI/ hittar du mer information om allmänna stöd, stöd för arbetslösa, personer med arbete, stöd för läroavtalsutbildning, rehabiliteringsstöd och övriga stöd så som alterneringsledighet.

Förutom vuxenutbildningsstöd beviljar Utbildningsfonden yrkesexamensstipendium till de som har avlagt en hel fristående examen. Läs mer om förutsättningarna för att få stipendiet på nätet på Utbildningsfondens webbsida www.koulutusrahasto.fi/?2

Du betalar en examensavgift som är 58 € (2011) när du deltar i en fristående examen.

Stöd på vägen till examen

Kraven på yrkesskicklighet är lika för alla. Din handledare diskuterar dina stödbehov med dig. Du får eventuellt göra läs- och skrivfärdighetstester och matematiktester för att klargöra stödbehovet. Inlärningssvårigheter, sjukdom och handikapp kan också leda till ökat stödbehov.

När du träffar din handledare utreder ni tillsammans ditt tidigare kunnande och vilken specialhandledning, vilka stödåtgärder och specialarrangemang du behöver för att kunna skaffa dig den yrkesskicklighet som krävs för att avlägga examen. Stödbehovet antecknas i din personliga examensplan.

Invandrare har rätt till tilläggsstöd för att garanteras lika möjlighet att avlägga examen och skaffa sig behövlig yrkesskicklighet och utbildning. Bristfälliga språkfärdigheter ska beaktas i den inledande handledningen vid avläggande av examen och i examensförberedande utbildning.

Vad kan jag?

Identifiering och kartläggning av ditt kunnande

Du som är vuxen har ofta mycket kunnande från tidigare. I det inledande skedet när vi tillsammans planerar din examen ska du kartlägga det kunnande du redan har i förhållande till kraven i examen.

Vid kartläggningen identifierar du ditt kunnande och får fram vad du behöver lära dig mera om via t.ex. studier eller målinriktad handledning på arbetsplatsen tillsammans med arbetsplatshandledare. Det är till fördel att någon från arbetsplatsen deltar i kartläggningen av ditt kunnande. Kunnandet ska identifieras och kartläggas med mångsidiga metoder som lämpar sig för branschen. På Internet finns t.ex. kartläggningsverktyget Jagkan www.jagkan.fi, som med fördel kan användas både när du ska se vad en examen innehåller och när du ska kartlägga ditt kunnande.

Ditt tidigare kunnande delas in i *visat kunnande* och *uppnått kunnande*. Utgående från det visade och uppnådda kunnandet handleder vi dig vidare på vägen till examen.

Visat kunnande

Visat kunnande är t.ex. tidigare examina eller delar av examina som du har betyg på. Här är det skäl att påminna om att betygens aktualitet ska granskas eftersom yrken och krav på yrkesskicklighet förändras snabbt. Visat kunnande är också specialkompetens som datakörkort, första hjälp-kurser, arbets säkerhetskort, hygienpass och dylikt.

Som examinand ska du själv ta fram dokument (betyg och intyg/kort/pass) över visat kunnande och jämföra det med examensgrunderna för den examen som du nu ska avlägga. Handledarens roll är att hjälpa dig att identifiera och kartlägga ditt kunnande och utgående från diskussion föreslå att din visade kompetens ska erkän-

nas. Du behöver alltså inte visa att du kan det som du redan har betyg på.

Uppnått kunnande

Uppnått kunnande eller kompetens är kunnande som du behöver i din examen men som du inte har något tillförlitligt intyg på. Det kan vara kunnande som du har fått via ditt arbete (arbets erfarenhet), hobby- eller fritidsverksamhet. Detta kunnande jämförs med examensgrundernas kunnande och om dessa motsvarar varandra handleds du att gå direkt till examenstillfälle. Om kunnandet inte motsvarar examensgrundernas krav, handleds du att lära dig mera eller på utbildarspråk förvärva behövlig yrkesskicklighet.

Förslag till erkännande av kunnande

Visat kunnande som har kommit fram vid identifieringen och kartläggningen av kunnandet ska gå vidare till bedömarna (bedömningsgruppen). Bedömningsgruppen består av en representant för arbetsgivarparten, arbetstagarparten och undervisningssektorn. En part kan också representera självständiga yrkesutövare om dessa är vanliga inom branschen.

Efter att bedömarna har granskat dokumenten och om de motsvarar kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna framför bedömningsgruppen förslag till examenskommissionen att kunnandet ska erkännas.

Dokument som kan erkännas är

- 1) examensbetyg eller betyg över examensdel eller -delar som undertecknats av en examenskommission
- 2) avgångsbetyg för grundläggande yrkesutbildning inklusive yrkesprovsbetyg eller
- 3) skiljebetyg från grundläggande yrkesutbildning (avbrutna studier)

Bedömningsförslaget samt något av dokumenten ovan är det material som går vidare till examenskommissionen.

Det går inte att fastställa någon allmän tidsgräns för när kunnande är föråldrat men bedömarna kan kontrollera att kunnandet är aktuellt genom att t.ex. be om en utredning av arbets erfarenhet. Det kan också hända att du ska visa att ditt kunnande motsvarar kraven på yrkesskicklighet i examen.

Du kan också anhålla om att intyg över specialkompetens som ingår i examensgrunderna ska erkännas om intyget är giltigt. Du kan inte anhålla om att enskilda krav på yrkesskicklighet eller arbetsresultat erkänns.

Förslag till erkännande av kunnande ska gå vidare till bedömningsgruppen genast under ansökningskedet och före det första examenstillfallet eftersom bedömningsgruppens förslag och examenskommissionens beslut kan påverka uppbyggnaden av din examen.

Hur planera examenstillfällena?

Planer för examenstillfällena innebär att du och handledaren diskuterar preliminärt när, var och hur du ska visa ditt kunnande. Vid examenstillfällena visar du ditt kunnande i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna.

Bedömningen utförs också utgående från examensgrunderna. Om arbetet är sådant att det är lämpligt att avlägga flera examensdelar samtidigt är det möjligt, men planeringen och bedömningen sker för en examensdel åt gången. I många examina är examensdelarna så omfattande att det inte är ändamålsenligt att avlägga flera examensdelar samtidigt.

Då du arbetar med den preliminära planen för examenstillfällena diskuterar du med handledaren om möjliga, lämpliga miljöer för avläggande av examensdelarna. Med andra ord diskuterar ni om du kan visa ditt kunnande på din arbetsplats, plats för inläring i arbete eller om andra arrangemang ska planeras. Ni gör också en plan för när du tidsmässigt ska visa ditt kunnande samt hur du visar ditt kunnande. Det är också vanligt att man för en diskussion om vem som kan bedöma de olika examensdelarna.

Observera än en gång att planen för examenstillfället i ansökningsskedet är preliminär och att den preciseras inför examenstillfället. Du och handledaren undertecknar de planer för examenstillfällena som ni har diskuterat. Sker väsentliga förändringar i planerna för dina examenstillfällena ska du och handledaren också ändra planerna och underteckna dem på nytt.

Om jag behöver lära mig mera?

Personlig plan för förvärvande av behövlig yrkesskicklighet kallas vardagligt för personlig studieplan. Under ansökningsskedet identifierar och kartlägger vi tillsammans ditt kunnande. Utgående från kartläggningen får vi fram ditt utbildningsbehov, utbildningsönskemål och behov av handledning och stöd. Därefter planerar vi hur du skaffar dig den yrkesskicklighet som förutsätts.

För att kunna göra en personlig studieplan behöver du vara väl insatt i examensgrundernas innehåll. Med handledaren diskuterar du studiemiljöer (var), studieformer (hur) och studiemetoder (hur). Slutresultatet blir en plan för vad du ska lära dig i arbete (inläring i arbete) och vad du ska lära dig via studier genom att exempelvis delta i olika kurser som erbjuds av olika arrangörer. Det vanligaste är att inläring i arbete och studier kombineras.

Observera än en gång att också den personliga studieplanen ännu är preliminär. Den kan preciseras vid behov när du börjar på följande examensdel. Du och handledaren undertecknar den personliga studieplanen som ni har diskuterat. Om det sker märkbara förändringar i planen ska de delar i dokumentet som har förändrats dateras och undertecknas på nytt.

Beslut om hur du går vidare

Nu har du och handledaren jobbat tillsammans en tid och planerat din examen. Nu är det dags att sammanfatta och se över helheten.

Förslag till erkännande av kunnande: Finns det examensdelar som du har dokumenterat kunnande i och som kunde erkännas? Har eventuellt förslag till erkännande av kunnande gått vidare till bedömningsgruppen?

Direkt till examenstillfälle: Finns det delar i din examen som du enligt kartläggningen har tillräckligt med kunnande i och som du nu går över till att göra en plan för examenstillfälle för?

Förvärvande av behövlig yrkesfärdighet: För vilka examensdelar behöver du förvärva yrkesfärdighet genom inläring i arbete, studier eller en kombination av dessa. Vilken är tidtabellen?

Det som du och handledaren har kommit överens om ska vara skrivet i din personliga examensplan som är undertecknad av dig och handledaren. Handledaren ser till att den senast undertecknade versionen finns i utbildningsanordnarens administrationssystem.

Avläggande av examen

Examensprocessen

Bedömningsmöte och bedömningsförslag för erkännande av kunnande

För de examensdelar som föreslås erkännas har förarbetet gjorts i ansökningsskedet. Nu är förslaget fört till bedömarna som har bedömningsmöte. Bedömarna granskar om examinandens har *tillförlitliga utredningar om tidigare påvisat kunnande* och hur utredningarna motsvarar kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna.

Om utredningarna motsvarar examensgrunderna föreslår bedömarna för examenskommissionen att dokumenten erkänns som en del av examensprestationen. Läs också Examenskommissionens beslut om bedömning och erkännande längre fram i texten.

De olika punkterna som här är beskrivna upprepas för varje examensdel.

Plan för examenstillfälle och handledning under planeringen

När du har kommit till detta skede i din examen är ditt examenstillfälle nära förestående. I ansökningsskedet diskuterade du med handledaren om planen för examenstillfälle. Den planen var preliminär och nu går du vidare till ett viktigt skede i avläggandet av examen. Här ska du få handledning av en handledare som är väl insatt i hur ett examenstillfälle går till.

Utgångsläget för din planering är examensgrunderna och just den examensdel som du ska avlägga. I examensgrunderna är kraven på yrkesskicklighet, föremålen och kriterierna för bedömningen samt sätten att påvisa yrkesskickligheten beskrivna.

Du får inledningsvis handledning i hur du ska ta dig an uppgiften att planera och förbereda dig för att avlägga en examensdel. Ibland sker denna inledande handledning i grupp kompletterad med personlig handledning. Du kan få direkta råd, anvisningar och annat stöd inför ditt examenstillfälle.

Du visar din yrkesskicklighet i verkliga arbetsuppgifter i arbetslivet! Vid behov kan examensprestationerna kompletteras så att alla krav på yrkesskicklighet blir påvisade på ett heltäckande och tillförlitligt sätt. Kompletterande metoder är bl.a. skriftliga beskrivningar, videoinspelningar och intervjuer. Speciell kompetens som

ingår i examensgrunderna (bl.a. hygienpass, kort för heta arbeten och eventuellt Fhj1-kort) påvisas enligt anvisningar av din handledare.

I din plan för examenstillfället ska det framgå VAR, NÄR och HUR du ska visa ditt kunnande. Beträffande miljön för examenstillfället (VAR) är det skäl att påminna om att du noggrant tillsammans med handledaren ska diskutera om din arbetsplats eller plats för inläring i arbetet fyller kraven på examensmiljö eller om du ska visa ditt kunnande på flera platser. Examenstillfallets längd är beroende av examensdelens omfattning och sättet att påvisa yrkesskicklighet. Din handledare ger mer information om längden på examenstillfället, det varierar från bransch till bransch och från examensdel till examensdel.

Planen för examenstillfället är skriftlig. Planen görs för en examensdel åt gången och uppdateras vid behov. I planen framgår också vem som ska bedöma. Utseendet och upplägget varierar mellan olika yrken och examensnivåer. När din plan är färdig och handledaren gett klartecken är följande steg att genomföra examenstillfället. Din plan ges/sänds till bedömarna så att de vet hur du har planerat att visa ditt kunnande. Handledaren informerar om dina rättigheter att begära rättelse av bedömningen.

Särskilt stöd och examinander med invandrarbakgrund

I de inledande diskussionerna med din handledare utredde ditt behov av särskilt stöd. Behovet antecknades också i din personliga examensplan. Nu när du avlägger en examensdel ska det planeras hur stödåtgärderna i praktiken förverkligas. Du som behöver särskilt stöd eller har invandrarbakgrund eller tillhör andra språk- och kulturgrupper har samma krav på yrkesskicklighet vid examenstillfället som övriga examinander. Du har emellertid rätt att få stöd på många vis när du förbereder dig för examenstillfället. Här är det till fördel om både examensarrangören, du och en representant för arbetslivet tillsammans planerar behövliga stödåtgärder och en lämplig miljö för examenstillfället.

Om examensspråket inte är examinandens modersmål, måste examinandens före examenstillfället ha så goda

kunskaper i examensspråket att han eller hon förstår instruktioner i anknytning till examensprestationerna om de presenteras klart och tydligt. Om examinanden har bristfälliga språkkunskaper kan olika stödmaterial användas som hjälp vid påvisandet av yrkesskicklighet och bedömningen av examensprestationer. Examinanden kan också vid behov påvisa de skriftliga delarna i examensprestationerna muntligt, om examensgrunderna tillåter det. Före examenstillfället ska examensarrangören kontrollera att du har förstått anvisningarna och bestämmelserna för hur examenstillfället går till i praktiken. Det är viktigt att sätten att påvisa yrkesskickligheten, kraven på yrkesskicklighet och målen samt kriterierna för bedömningen förklaras tydligt och förståeligt för dig. Under examenstillfället kan stödmaterial ss lättlästa texter, bilder, teckningar, modeller och hjälpmedel användas.

Under examenstillfället kan du få extra tid för att planera uppgifter och eventuellt komplettera examensprestationen, inom ramen för examensgrunderna. Praktiska arbetsuppgifter ska utföras i sådan takt som arbetsuppgifterna enligt examensgrunderna förutsätter. Eventuella skriftliga kompletterande prestationer som hör till en fristående examen kan, antingen delvis eller helt, ersättas med en muntlig prestation om det är motiverat med tanke på din funktionsförmåga. Däremot kan i examensgrunderna nämnda dokument som förutsätts för en godkänd examensprestation (t.ex. arbetsplan, vårdplan och anbud) inte ersättas med en muntlig prestation. Bedömarna ska känna till ditt behov av särskilt stöd enligt din personliga examensplan. Yrkesskickligheten ska bedömas så att stödet inte påverkar din prestation negativt.

Du som avlägger en grundexamen kan få handledning under examenstillfället, men handledningen kan påverka vitsordet. Du som avlägger en yrkes- eller specialyrkesexamen ska kunna visa ditt kunnande självständigt.

Bedömare

De personer som bedömer yrkesskicklighet representerar följande parter: arbetstagare, arbetsgivare, undervisningssektorn och i vissa fall självständiga yrkesutövare. Det kan finnas undantag här i examensgrunderna (för t.ex. yrkesexamen för företagare, specialyrkesexamen för företagsrådgivare och specialyrkesexamen för företagsledning). En bedömare kan representera endast en part. Denna part ska motsvara personens huvudsakliga arbetsuppgift.

Bedömarna ska ha god yrkeskompetens inom området och dessutom vara insatta i examensgrunderna och de centrala principerna för bedömning. Kriterierna på bedömarna bestäms i avtalet om att ordna fristående examen. Examensarrangören ska ha beredskap att ordna bedömning också då en utsedd bedömare är förhindrad att sköta sitt bedömningsuppdrag. Det ska med andra ord finnas tillräckligt med bedömare att välja mellan.

Jäv ska beaktas när bedömare väljs.

Bedömarna ska utbildas för sitt bedömaruppdrag och handledas inför varje enskilt examenstillfälle. Bedömarna ska utbildas och handledas för att du som avlägger examen ska garanteras en rättvis och kompetent bedömning och för att bedömningskompetensen hos de personer som medverkar vid examenstillfället ska öka.

Den person som har varit din handledare, lärare i omfattande mängd eller arbetsplatsutbildare kan inte bedöma ditt examenstillfälle.

Examensmästare

En av bedömarna ska vara examensmästare. En examensmästare är en person som har avlagt utbildningsprogrammet för examensmästare (15 sv eller numera 25 sp) och vars uppgift är att garantera att du som studerande får en rättvis och tillförlitlig bedömning. Examensmästaren ska helst ha god kännedom om det yrke som han/hon bedömer. Det här kan vara ett utmanande krav i små branscher.

Examenstillfälle

Vid examenstillfället visar du din yrkesskicklighet enligt den plan som du har gjort för examenstillfället. Undvik att oroa dig och bli nervös. En examensdel kan vara indelad i flera mindre examenstillfällen. Detta är i så fall beskrivet i din plan för examenstillfället. Bedömningen sker alltid per examensdel.

Bedömarna kan sinsemellan ha gjort en arbetsfördelning så att bedömarna deltar en och en vid olika tider i ditt examenstillfälle eller så följer alla tre ditt examenstillfälle.

Examenstillfället kan avbrytas av bedömarna om det finns uppenbara risker i arbetarskyddet, risk för ekonomiska förluster eller dylikt. Om examenstillfället avbryts ska bedömarna informera dig om varför examenstillfället avbryts och vad du ska göra nu.

Ifall examensgrunderna tillåter det kan examinanden ges möjlighet att komplettera sina examensprestationer muntligen vid ett tillfälle där en eller flera bedömare förutom examinanden är närvarande. Bedömaren antecknar sina iakttagelser under diskussionen i en bedömningsblankett. På detta sätt säkerställs den heltäckande bedömningens tillförlitlighet. Den här möjligheten kan ges i samband med att examinanden avlägger en examensdel eller efter att alla examensprestationer är avklarade.

Bedömning

Bedömarna granskar ingående och noggrant huruvida du behärskar det som förutsätts i examensgrunderna för den aktuella examensdelen. Vid bedömningen tillämpas de bedömningskriterier som beskrivs i examensgrunderna.

Bedömarna ska använda mångsidiga och kvalitativa bedömningsmetoder. Om bedömarna använder bara en metod blir resultatet inte nödvändigtvis tillförlitligt. Bransch- och examensspecifika särdrag beaktas i enlighet med examensgrunderna.

Bedömningen ska vara systematisk och omfatta alla de mål som beskrivs i examensgrunderna. Målet är att examenstillfället och bedömningen ska vara sporrande och atmosfären öppen när du visar ditt kunnande.

Bedömningsblanketter

Bedömarna har en bedömningsblankett som hjälpmedel vid bedömningen. I bedömningsblanketten finns kraven på yrkesskicklighet, föremålen och kriterier för bedömningen nedskrivna. I blanketten kan bedömaren göra anteckningar som underlag för bedömningsmötet.

Självvärdering

Du som examinand ska ges möjlighet till självvärdering av din examensprestation. Självvärderingen kan vara muntlig eller skriftlig. Om självvärderingen sker muntligt antecknar den bedömaren som hör självvärderingen ner den i bedömningsblanketten.

Bedömningsmöte och bedömningsförslag

Efter examenstillfället samlas treparten (bedömarna) till bedömningsmöte för att göra ett bedömningsförslag för examensdelen till examenskommissionen.

Bedömningsförslaget görs utgående från examinandens bedömningsmaterial. Heltäckande bedömning av examensprestationerna och examinandens självvärdering räcker som bedömningsmaterial.

Till bedömningsmaterialet fogas dessutom vid behov

- 1) i examensgrunderna nämnda dokument som examinanden har utarbetat och bedömts
- 2) kopior av intyg över särskild kompetens
- 3) av examenskommissionen erkända dokument över tidigare påvisat kunnande och
- 4) dokument som kompletterar examensprestationerna i sådana fall, då de praktiska arbetsuppgifterna inte täcker alla krav på yrkesskicklighet i examensgrunderna.

Examensarrangören gör upp ett bedömningsprotokoll, för examen eller examensdelen, som undertecknas av bedömarna. Examinanden kan skriva under att hon eller han har tagit del av bedömningsförslaget och motiveringen till förslaget.

Respons på din examensprestation

Till en bra bedömningsprocess hör att ge examinanden respons på examensprestationerna. Examinanden kan till exempel få respons efter att bedömningsförslaget har gjorts.

Examenskommissionen beslutar om bedömning och erkännande

Bedömningsförslaget för en enskild examensdel eller bedömningsförslagen för alla examensdelar som ingår i examen sänds till examenskommissionen för fastställande och beslut. Examenskommissionen undertecknar examensbetyget och returnerar det till examensarrangören. Betyg över avlagda examensdelar fås på begäran.

I en del examina sänds bedömningsförslaget genast vidare till examenskommissionen för beslut och i en del examina samlar examensarrangören bedömningsförslagen tills alla examensdelar har avlagts. Förslag på en underkänd examensprestation ska genast sändas vidare till examenskommissionen för beslut med tanke på examinandens rätt att begära rättelse av bedömningen.

Du har också rätt att besvara dig över ett godkänt vitsord. I så fall är det bra att meddela handledaren att du vill besvara dig så att bedömningsförslaget sänds till kommissionen för fastställande. Det här gäller speciellt om du avlägger examen för ett yrke där examenskommissionen vanligen behandlar hela examen på en gång.

Examenskommissionen beslutar om erkännande av tidigare förvärvat och tillförlitligt dokumenterat kunnande på basen av bedömningsgruppens bedömningsförslag.

Rättelse av bedömning

Examinanden kan inom 14 dagar från den dag hon eller han via examensarrangören har tagit del av examenskommissionens beslut begära rättelse av bedömningen.

Examinanden har rätt att få kopior av de skriftliga dokument som hör till hans eller hennes examen och andra dokument som använts vid bedömningen eller som grund för beslutet. Examinanden riktar sin skriftliga begäran om rättelse till examenskommissionen som har hand om examen i fråga.

Examenskommissionen kan, efter att ha hört bedömarna och om beslutet är uppenbart felaktigt, besluta om en ny bedömning. Det går inte att söka ändring genom besvär i examenskommissionens beslut som gäller rättelse av bedömning.

Om det har skett ett uppenbart fel i bedömningen kan bedömarna företa en ny bedömning utan begäran om rättelse (självrättelse).

Förvärv av behövlig yrkesskicklighet

Lärprocessen

Behovet av att lära dig något nytt (förvärva yrkesskicklighet) varierar från examensdel till examensdel. I någon examensdel har du kanske endast några krav på yrkesskicklighet som du behöver lära dig och i någon examensdel kan ditt behov av att lära dig mera vara mera omfattande och således kräva längre tid.

Personlig plan för förvärvande av behövlig yrkesfärdighet

Personlig plan för förvärvande av behövlig yrkesskicklighet kallas vardagligt för personlig studieplan. Tidigare i ansökningsskedet gjordes en personlig plan som var preliminär. Du fick fram vad du kan och vad du ännu bör lära dig. Nu när du står inför faktum, att förverkliga planen i form av examensförberedande utbildning eller inläring i arbete eller en mix av dessa, är det viktigt att du känner dig själv och dina färdigheter och på vilket sätt du lär dig.

De stöd- och handledningstjänster som du och handledaren tidigare har kommit överens om ska nu förverkligas.

Efter att du har lärt dig det som du enligt planen ska lära dig, diskuterar du med handledaren om din beredskap att gå vidare till att planera ditt examenstillfälle. Ett tips här är att göra jagkan-testet och på det sättet bedöma din beredskap för examenstillfället. Om du fortfarande har delar i examen som du tycker att du inte kan, ska du diskutera med din handledare om lösningar för hur du ytterligare bygger på ditt kunnande inför examenstillfället.

Vissa fristående examina (t.ex. yrkesexamen för väktare, grundexamen i logistik och yrkesexamen för fordonskranförare) innehåller examensdelar, där den förberedande utbildningen, förutom av examensgrunderna, regleras av speciella lagar.

I yrken som registreras inom social- och hälsovårdsbranschen förutsätts det att examinanden deltar i examensförberedande utbildning eller läroavtalsutbildning och inläring i arbete i enlighet med den personliga tillämpningen och dokumentet om personlig tillämpning. Omfattningen av den utbildning som förbereder

för grundexamen i social- och hälsovårdsbranschen (120 sv) bestäms utgående från personens tidigare studier, arbetserfarenhet och kunnande så, att det är möjligt att uppnå de krav på yrkesskicklighet som anges i examensgrunderna. Ifall du inte tidigare har avlagt en examen inom social- och/eller hälsovårdsbranschen, ska den förberedande utbildningen innehålla obligatoriska examensdelar i sådan utsträckning att de omfattar minst 80 sv av de yrkesinriktade examensdelarna i examen.

Hur lär jag mig?

En förutsättning för att lära sig och höja kompetensen i yrket är att du själv är aktiv, vill utvecklas och växa yrkesmässigt. Det är bra att fundera och diskutera med handledaren om din livssituation, personliga resurser och erfarenheter av lärande. Genom att diskutera med handledaren söker ni tillsammans lösningar för att komma bort från attityder och begränsningar som kan vara hinder i den yrkesmässiga utvecklingen.

Lärmiljöer

Då du behöver skaffa dig nytt kunnande ska du försöka hitta så mångsidiga inlärningsmetoder och -miljöer som möjligt. Tänk på att du kan lära dig olika saker på olika platser och att det faktiskt ofta är just på din egen arbetsplats eller plats för inläring i arbete där du bäst kan förvärva nytt kunnande. Ibland kanske det är mera lämpligt att lära sig nytt genom arbetsrotation i hemlandet eller utomlands. I vissa fall går det att ordna utbyte via olika utbytesprogram. Det finns utrymme för egna initiativ. Du kan också studera på nätet om du tycker att du hittar en lämplig kurs eller uppgift att fördjupa dig i. Det är också möjligt att hitta intressanta möjligheter vid arbetar- och medborgarinstitut, sommaruniversitet eller öppna högskolor.

Utvärdering och bedömning av lärprocessen

Läraren eller handledaren utvärderar din lärprocess. Det betyder att läraren/handledaren genom att utvärdera och ge respons ska stöda din yrkesmässiga utveckling i rätt riktning gentemot kraven på yrkesskicklighet i exam-

ensgrunderna. Läraren/handledaren följer din lärprocess och ger respons för att du också ska utveckla din förmåga till självvärdering av ditt kunnande i förhållande till examensgrunderna. Läraren bedömer studierna som ingår i den förberedande utbildningen med vitsorden 1-3: *N1= nöjaktiga kunskaper, G2= goda kunskaper och B3= Berömliga kunskaper*. Du får ett intyg över deltagande i utbildning som förbereder för examen och som bilaga till intyget uppgifter om dina studieprestationer där vitsorden framgår.

Bedömningen av den förberedande utbildningen inverkar inte på bedömningen av examenstillfällena. Examenstillfällena bedöms alltid av tre bedömare.

Om du är missnöjd med bedömningen av den förberedande utbildningen kan du muntligt eller skriftligt begära om rättelse av rektor eller av den lärare som bedömt prestationen. Begäran om rättelse av bedömning i utbildning som förbereder för fristående examen ska göras inom 14 dagar från den tidpunkt då du har haft möjlighet att få veta bedömningsresultaten och hur bedömningsgrunderna har tillämpats.

Inom läroavtalsutbildning riktas begäran om rättelse av bedömning av utbildning som sker på arbetsplatsen till arbetsgivaren. I fråga om bedömningen av teoretiska studier eller en kombination av bedömningar ska begäran om rättelse riktas till rektor eller den lärare som bedömt prestationerna.

Delarna är avlagda och godkända

Examen är klar!

Betyg över fristående examen

Examensarrangören skriver examensbetyg och betyg över examensdel(ar). Betygen undertecknas av en representant från examenskommissionen och en från examensarrangören. Betygen dateras den dag examenskommissionen har sitt möte. Du har rätt att få ditt betyg inom två månader efter att sista examensdelen har avlagts.

Internationella bilagor till examensbetyg

Dessa kallas Certificate Supplement. Bilagan innehåller grundläggande uppgifter om avlagd examen, examensnivå samt den yrkeskompetens och färdighet som examen ger. Utbildningsstyrelsen rekommenderar att examensarrangören ser till att alla som har avlagt fristående examen får en internationell bilaga på minst ett främmande språk samtidigt med examensbetyget.

http://www.oph.fi/english/mobility/europass/euro-pass_certificate_supplement

Diplom

Det finns fina diplom för fristående examen där examinandens namn och examensnamnet framgår. Diplomet undertecknas av examenskommissionen och examensarrangören. Diplomet är avgiftsbelagt.

Yrkesbevis

Ett yrkesbevis ser ut som ett pass. En anteckning om avlagd fristående examen i ett av Utbildningsstyrelsen godkänt yrkesbevis är likvärdigt med ett examensbetyg. Yrkesbeviset är avgiftsbelagt.

www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/nayttotutkintojen_jarjestaminen/ammattikirja

Yrkesexamensstipendium

Då du avlagt en hel fristående examen och fått examensbetyg kan du anhålla om ett yrkesexamensstipendium från Utbildningsfonden. Stipendiet är en engångsersättning. Det är skäl att noggrant läsa villkoren för beviljande av stipendiet på Utbildningsfondens webbsida www.koulutusrahasto.fi.

För en examen avlagd efter 1.8.2011 är stipendiet 366 €. Stipendiet är skattefritt. Som examensdatum räknas det datum som står på betyget. Stipendiet ska sökas inom en bestämd tid efter att du har avlagt examen.

Sammanfattning

Den personliga examensplan vi använder är ett hjälpmedel och ett arbetsredskap på vägen fram till din examen. Du bär ansvar för din examensplan för att nå det examensmål som du har och vår roll är att handleda dig mot det målet. Den personliga examensplanen består av tre delar och dessa delar planeras och fylls i vartefter du avlägger examen.

Del 1 innehåller din historia, dina mål och förväntningar.

Den görs i samband med att du inleder dina studier. Samtidigt gör du en kartläggning av din utgångsnivå utgående från examensgrunderna.

Ifall du redan har det kunnande och den yrkesskicklighet som krävs för examen kan ni planera hur du kunde påvisa detta och få ditt kunnande erkänt.

Del 1	Dina uppgifter	Dina frågor	Lärarens/handledarens uppgifter
Identifiering av kunnandet	Kartlägga din utgångsnivå i relation till examensgrunderna Läs examensgrunderna Utför en kartläggning av ditt upplevda kunnande med hjälp av www.jagkan.fi	Vad kan jag? Hur har jag skaffat mitt kunnande?	Identifiera kunnandet i relation till mål och kriterier i examensgrunderna med hjälp av intervjuer och olika kartläggningar bl.a. med www.jagkan.fi
Utredning av behov och förväntningar samt val	Välj examen och examensnivå Välj utbildningsform	Vilka karriärplaner har jag? Vilka möjligheter har jag? Är det rätt examen för mig?	Vägleda till val som baserar sig på bedömning av kunnandet och på examinandens möjligheter
Utredning av behov av handledning och stöd	Delta i tillfällen/diskussioner där inlärningsfärdigheter och andra färdigheter kartläggs	Hur har jag lyckats tidigare i lärande och studier? Vilken typ av handledning och stöd behöver jag? Vilka språkkunskaper har jag?	Ta reda på examinandens förmåga att lära sig, språkkunskaper, kunskaper om det finländska arbetslivet och samhället samt de behov av handledning och stöd som behövs

Del 2 innefattar en plan för examenstillfällena och görs för varje examensdel. Planen gör du i god tid före tidpunkten för examenstillfället. I planen ingår uppgifter om plats, tid och hur examenstillfället genomförs samt vem som bedömer tillfället. Om det i din examen ingår delar som du redan kan från tidigare och om ditt kunnande är dokumenterat eller kan dokumenteras, har du möjlighet att få dessa delar erkända och därmed avklarade. Din handledare ger vid handledningstillfället närmare anvisningar om erkännande av kunnande.

Del 2	Dina uppgifter	Dina frågor	Lärarens/handledarens uppgifter
Planering av examenstillfällena inom fristående examen	Noggrant studera examensgrunderna Utgående från kartläggning och bedömning eventuellt anhålla om erkännande av kunnande Utarbeta den personliga planen för examenstillfällena där du även beskriver och utvärderar ditt kunnande i relation till mål och kriterier i examensdelen	Vilka examensdelar ska jag avlägga? Till vilka delar kan jag påvisa min yrkesskicklighet direkt i en examensprestation? När ska jag visa mitt kunnande? Var ska jag visa mitt kunnande? Hur ska jag visa mitt kunnande? Har jag speciella svårigheter och begränsningar som inverkar på planeringen av examen och på utförandet av examenstillfället?	Göra upp ett förslag till erkännande av kunnande på basen av anhållan. Processen beskrivs i: Handbok för erkännande av kunnande för fristående examina. (YA!) Handleda utarbetandet av den personliga planen för examenstillfällena Precisera planen för examenstillfällena under processens gång Beakta särskilda behov Klargöra vem som fungerar som bedömare och utbilda bedömare för uppgiften

Del 3 innefattar en plan för förvärvande av yrkesfärdighet. Utgående från ditt kunnande och i samråd med utbildaren gör ni en plan för att komplettera det kunnande du behöver inför examenstillfället. Planen görs för varje del som ingår i examen. När du har det kunnande och den yrkesskicklighet som behövs visar du ditt kunnande vid examenstillfället.

Del 3	Dina uppgifter	Dina frågor	Lärarens/handledarens uppgifter
Förvärvande av behövlig yrkesskicklighet	Utarbeta din personliga studieplan Lära mig i arbetet och/eller genom förberedande utbildning	I vilka delar behöver jag mer yrkesskicklighet? Hur ska jag studera?	Handleda i utarbetandet av den personliga studieplanen Följa upp inlärningsprocessen och dokumentera resultaten
Handledningssamtal under läroprocessen/examensprocessen gång	Precisera din personliga läroprocess och förtydliga dina behov av inläring. Beskriv och utvärdera ditt kunnande i relation till mål och kriterier i examensdelen	Har jag det kunnande som krävs i examen? Är jag redo att planera mitt examenstillfälle?	Ge respons och handleda examinandem i läroprocessen Följa upp om examinandem är redo att gå vidare till examenstillfälle. Precisera planen för examenstillfällena

